

УДК 339.54(477):338.45

СИТНИК Л. С.,
СТУПІНА Г. О.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ І ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ВИРОБНИЦТВА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Акцентовано увагу на необхідності здійснення політики реалізації національних економічних інтересів, збереження національних рис формування та розвитку господарського середовища, а також використання маржинального доходу в обґрунтуванні структури виробництва промислових підприємств. Розглянуто наслідки приєднання України до зони вільної міжнародної торгівлі і реконструктивний розвиток національної економіки як умови подолання внутрішніх проблем країни. Обґрунтовано критерій прийняття рішень про зміну структури товарної продукції промислових підприємств в умовах дефіциту ресурсів, при спаді виробництва, відсутності достатньої кількості замовлень і виробництві виробів за ціною нижче собівартості.

Ключові слова: міжнародна торговельна політика, реконструктивний розвиток національної економіки, господарське середовище, маржинальний прибуток, оптимізація структури виробництва.

SYTNYK L.,
STUPINA G.

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

TRADE POLICY OF THE STATE AND OPTIMIZATION OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISES PRODUCTION STRUCTURE

In the article the attention is focused on the need of implementation and realization of national economic interests policy, preserving national lines of forming and development of the economic environment and also use of marginal income in case of reasoning the production structure of industrial enterprises. Consequences of accession of Ukraine to a zone of free international trade (bankruptcy of enterprises, deindustrialization, rising unemployment, social conflicts) and reconstructive development of national economy as conditions of overcoming internal problems of the state are considered. Reconstructive the economy of Ukraine means changing all its supporting structures, restore its own identity, implementation of features and benefits. The marginal profit as a decision-making criterion to change the products structure of industrial enterprises in the conditions of resource shortage, in case of output gap, in the absence of enough orders and production of products in cutthroat competition is proved. Overcoming problems of national economy development should not be the pure economic approaches, but the economic approaches that is giving a priority to reliability of the state's economic life reproduction. It is necessary to correct foreign economic relations according to national interests.

Keywords: the international trade policy, reconstructive development of national economy, the economic environment, a marginal profit, optimization of production structure.

Постановка проблеми. У сучасному геополітичному просторі важливим питанням для України є створення умов для збалансованої зовнішньої торгівлі і розвитку національної економіки.

На початку 1990-х років трансформація адміністративно-командної економіки в переважно ринкову для індустріально розвинутої країни, якою була Україна і входила в першу десятку найсильніших країн світу, але мала продуктивність праці нижчу ніж в ЄС та вищу енергоємність, приєднання до зони вільної торгівлі спричинили банкрутства багатьох підприємств, зростання безробіття, соціальні конфлікти. Багато людей страшать зміни, лякають псевдоформи, незвичне майнове розшарування населення, відсутність гарантованої роботи, необхідність проявляти ініціативу, перемагати у конкуренції. Реальні труднощі виявилися значно складнішими і двозначними, ніж поверхність подій. Страх правлячої коаліції втратити владу і прагнення зберегти владну монополію, спротив місцевих еліт, зацікавлених у збереженні контролю над національними і регіональними ресурсами, зовнішні і внутрішні деструктивні сили, що чинять опір краху централізованої бюрократичної моделі управління економікою, унеможливають проведення реформ для покращення життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Провідні вчені економісти – В.М. Гець, А.А. Гриценко, Ю.В. Кіндзерський – поставили завдання долучитися до пошуку відповідей на глобальні зміни у світі, що створить можливість для реалізації національних економічних інтересів [1–3].

Актуальним для України є економічна теорія, згідно з якою «економіка кожної країни має власну специфіку, зумовлену всією історією її розвитку, національно-культурною спадщиною, особливостями менталітету населення і географічним положенням» (система поглядів історичної школи, започаткованої Ф. Лістом) [4, с. 39].

Мета статті – акцентувати увагу на необхідності здійснення політики реалізації національних економічних інтересів, збереження національних рис формування та розвитку господарського середовища, а також використання маржинального доходу в обґрунтуванні структури виробництва підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика вільної торгівлі зруйнувала виробничий базис США та економічну захищеність мільйонів американців. Торговельна політика останньої чверті минулого століття збанкрутіла і економічно, і політично [5, с. 17].

Наслідки політики вільної торгівлі виявились катастрофічними і для України. За чверть століття економіка не змогла відновитися до рівня 1990 р. У промисловому секторі відбувається деіндустріалізація, скорочується випуск і зайнятість, деградує технологічна, виробнича та організаційні структури.

Обсяги промислового виробництва в Україні не тільки скоротилися за 25 років, склавши (без урахування тіншового сектору) у 2016 р. 72% від рівня 1990 р., але зазнали деструктивних структурних змін: збільшилося структурне безробіття внаслідок фізичного знищення і ліквідації тисяч переробних підприємств (у тому числі високотехнологічних).

Відбувається розвал фінансової системи, масовий вивіз капіталів в офшорні зони, відтік за кордон інтелектуального потенціалу країни, поглиблення десоціалізації людини, соціальний регрес.

Світовий досвід доводить, якщо країна має нижчий рівень економічного розвитку та нижчу продуктивність праці, ніж розвинуті країни і відкриває свої кордони для іноземної продукції, то «підє з такою швидкістю під уклїн, що навіть нічого спіймати не вдасться», як стверджував австрійський економіст Маше-Суниця ще у 1990 р.

Порівняльні переваги такої країни концентруються на сировинній продукції. Україна неухильно перетворюється на сировинний придаток економічно розвинутим державам, структурно деградує і збільшуючи зовнішні борги [2, с. 44].

Практично доведено, що країна багата ні «світлим майбутнім», ні зброєю (Україна займає 6 місце у світі по торгівлі зброєю), а реальним добробутом свого народу. Добробут не створюється жодною партією як суспільною силою, а тільки якісними робітниками, талановитими підприємцями, які спроможні організувати високоєфективний виробничий процес, економістами, фінансистами, юристами. Від лозунгів найкращих, які захоплюють уми і серця, життя краще не стане, як і від клятвених обіцянок і твердих запевнень: «ми повинні», «нам потрібно», «з нами народ». Це все казки, під які підприємливі ділки від комерції роблять гроші. Вони утримують себе – народ утримує партії. В Україні економічне реформування перебуває під впливом значного спаду виробництва, інфляції, зникнення промислового виробництва як такого. Згідно із статистикою ЮНКТАД, до кінця 2014 року валова додана вартість промисловості у країнах, що розвиваються, зросла у 3,5 рази від рівня 1990 р., у розвинутим країнах – в 1,9 рази, а у країнах з перехідною економікою – з 4,4 % до 3,8 % [3, с. 49].

Коли підприємства знищуються, то зникають необхідні товари, які заміщуються імпортом, зменшуються податкові відрахування, видатки з бюджету на державні сектори (охорону здоров'я, освіту та ін.).

Якщо придбається імпортований товар, то витрата покупця стає доходом іноземного виробника і частина вартості стає втраченою для національної економіки, цю втрату потрібно компенсувати експортом, або вона стане частиною дефіциту торговельного балансу, який є основою для девальвації національної валюти.

Тому всі базові товари, споживання яких забезпечує нормальну життєдіяльність людей, мають вироблятися національними економіками, навіть якщо витрати будуть вищими ніж у зарубіжних транснаціональних корпораціях. Перевагу слід надавати цілісності відтворення господарського життя країни. Міжнародна торгівля повинна не підривати основи національних господарських комплексів, а доповнювати їх. Уряд України повинен забезпечити рівні конкурентні умови (за допомогою тарифних і нетарифних інструментів) для національних виробників і зовнішньоекономічних партнерів з невеликою перевагою для перших. Адже створення значно вигідніших умов призведе до поступового зниження конкурентоспроможності, а не вигідні умови – до їхнього банкрутства. Методологічною базою такої роботи уряду є концепція реконструктивного розвитку економіки, яка означає зміну її несучих конструкцій, відновлення власної ідентичності, самості та суб'єктивності, реалізацію сутнісних особливостей і переваг України в усіх аспектах (географічному, природному, господарському, історичному, ментальному). Якісна перебудова несучих конструкцій економіки, зміна її структури досягається як при економічному зростанні, так і при нульових, та навіть від'ємних темпах зростання економіки. Ключові характеристики, особливості, відмінні риси реконструктивного розвитку національної економіки наведено у науковому доробку А.А. Гриценка [2].

Основним критерієм оптимізації структури виробництва з точки зору оптимізації прибутку є величина питомого маржинального доходу з урахуванням обмежень, таких як виробничі потужності підприємства, смність ринку, людські ресурси за фахом, матеріальні ресурси, часові обмеження.

Перевага надається виробництву продукції, яка забезпечує високий питомий маржинальний дохід на одиницю продукції. Приріст маси прибутку є критерієм при прийнятті рішень про зміну структури випуску. Однак в умовах дефіциту ресурсів найбільшу масу прибутку забезпечує орієнтація на випуск продукції з найвищою рентабельністю на одиницю ресурсу, а не на випуск продукції з найбільшим питомим прибутком.

Максимізація прибутку з урахуванням людського капіталу, сировинних ресурсів і обладнання має однакову схему. Відмінністю є урахування маржинального доходу у розрахунку на людину-годину, машину-годину та ін.

При прийнятті рішення про відмову від виробництва виробів з найменшою величиною питомого маржинального доходу треба співставити втрати підприємства з вирашем від виробництва інших виробів, тобто від зміни у випуску продукції.

Проблемою є обґрунтування методу розподілу постійних витрат підприємства. Різні методи призводять до протилежних висновків. При великому асортименті продукції і незначних відмінностях питомої ваги кожного виду у виручці від реалізації всього випуску такі протилежності непомітні. Але при значних відмінностях частки товарів у виручці виникають значні похибки. Тому слід аналізувати не один варіант розподілу постійних витрат, а проводити поглиблений операційний аналіз з визначенням питомого

маржинального доходу по кожному виду виробів з визначенням найбільш прибуткових.

Співвідношення постійних і змінних витрат враховується при визначенні ціни реалізації, у тому числі ціни нижче собівартості продукції у базовому періоді. Підприємство може отримати прибуток, якщо умовно-постійні витрати в собівартості одиниці продукції перевищують різницю між ціною і собівартістю. Втрати від реалізації продукції нижче собівартості перекриваються економією на умовно-постійних витратах.

$$Y_{ni}^{\delta} > C_i^{\delta} - C_i^{\delta} \quad (1)$$

де Y_{ni}^{δ} , C_i^{δ} , C_i^{δ} – ціна, собівартість, умовно-постійні витрати в собівартості одиниці продукції в базовому періоді. Економія на умовно-постійних витратах відбивається на величині фактичної собівартості, і реально ціна реалізації буде перевищувати собівартість поточного періоду.

На практиці при спаді виробництва, коли підприємство не змогло сформувати портфель замовлень, а виробничі потужності використовуються не повністю, виникає потреба прийняти рішення про виробництво виробів за ціною нижче собівартості у базовому періоді. Позитивне рішення приймається у випадку, якщо додаткове замовлення має гарантовану оплату і покриває усі змінні і додаткові постійні витрати на виробництво таких виробів, а також частина загальних постійних витрат підприємства. При цьому знижується доля постійних витрат на одиницю прибуткової продукції підприємства, що сприяє збільшенню загального розміру прибутку. Додаткове замовлення може зменшити собівартість продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва і замість збитку отримати прибуток.

Однак кінцевий висновок про економічну виправданість замовлення на випуск продукції нижче собівартості приймається після проведення техніко-економічних розрахунків.

Поточне планування передбачає контроль виконання заходів з антикризового управління та оцінку результатів господарської діяльності підприємства, оцінку виконання плану з асортименту продукції, яка означає збереження у фактичному випуску продукції планових співвідношень окремих видів продукції.

Зміна структури випуску впливає на виторг, матеріалосміність, собівартість товарної продукції, прибуток, рентабельність. Цей вплив виявляють методом ланцюгових підстановок, який виключає вплив усіх факторів, крім структури продукції. Розрахунок проводять за схемою:

1. Випуск продукції за умови збереження планової структури питомої ваги кожного виду продукції в загальному обсязі товарної продукції та у планових цінах.

2. Фактичний випуск продукції у планових цінах.

3. Зміна обсягу виробництва за рахунок зміни структури випуску продукції.

Зниження питомої ваги високорентабельної продукції, невиконання плану по асортименту призводять до зниження розміру прибутку і рентабельності підприємства.

Висновки. Враховуючи ситуацію, що склалась, відповіддю України на загострення суперечностей має бути відновлення пріоритетності збереження національних відтворювальних комплексів навіть за рахунок часткової втрати ефективності. Потрібно відстоювати національні традиційні цінності відповідно до поглядів історичної школи в економічній теорії. У теоретичній системі українського ученого-економіста М. Туган-Барановського важливу роль відведено історико-культурним детермінантам форм економічного життя та соціальним чинникам господарського розвитку.

Формування структури виробництва – важлива умова ефективного управління процесом формування фінансових результатів підприємства. Мета оптимізації структури виробництва – максимізація прибутку у прогностичному періоді в умовах дефіциту ресурсів при спаді виробництва, за відсутності достатньої кількості замовлень та виробництві виробів за ціною нижче собівартості.

Література

1. Геєць В.М. Чому знов настав час починати спочатку? / В.М. Геєць // Економіка України. – 2017. – № 5-6. – С. 31–38.
2. Гриценко А.А. Логіко-історичні засади кардинальних економічних змін і переходу до реконструктивного розвитку / А.А. Гриценко // Економіка України. – 2017. – № 5-6. – С. 39–57.
3. Кіндзерський Ю.В. Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні / Ю.В. Кіндзерський // Економіка України. – 2017. – № 11 (672). – С. 48–72.
4. Механик А. «Иное» всё-таки дано / А. Механик // Эксперт. – 2017. – № 7 (1017). – С. 39–40.
5. Фокс Дж. Торговельна політика США – час почати спочатку / Дж. Фокс // Економіка України. – 2017. – № 5-6. – С. 17.

References

1. Heyets V.M. Why is it time to start over again? // Economy of Ukraine. – 2017. – № 5-6. – pp. 31–38.
2. Grytsenko A.A. Logical and historical bases of cardinal economic changes and transition to reconstructive development // Economy of Ukraine. – 2017. – № 5-6. – pp. 39–57.
3. Kindzerskyi Yu. Y. Deindustrialization and its determinants in the world and in Ukraine // Economy of Ukraine. – 2017. – № 11. – pp. 48–72.
4. Mechanic A. «Inoe» vse taki dano [«Other» is still given] // Expert. – 2017. – №. 7 (1017). – pp. 39–40.
5. Faux J. U.S. trade policy – time to start over // Economy of Ukraine. – 2017. – № 5-6. – pp. 4–15.

Рецензія/Peer review : 05.05.2018

Надрукована/Printed : 01.06.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Гончар О. І.